

Perusopetus lukuvuotena 2020-21

Opetus- ja
kulttuuri-
ministeriö

Tausta ja aiheet

Tausta

Aluehallintovirastot ja opetus- ja kulttuuriministeriö ovat keränneet suomalaisilta perusopetuksen järjestäjiltä Covid19 –tilanteeseen liittyvää tietoa koskien lukuvuotta 2020-2021.

Kyselyyn vastasi kuntaa 203 (vastaus % 69,3) ja 39 yksityistä perusopetuksen järjestäjää.

Otosta voidaan pitää edustavana.

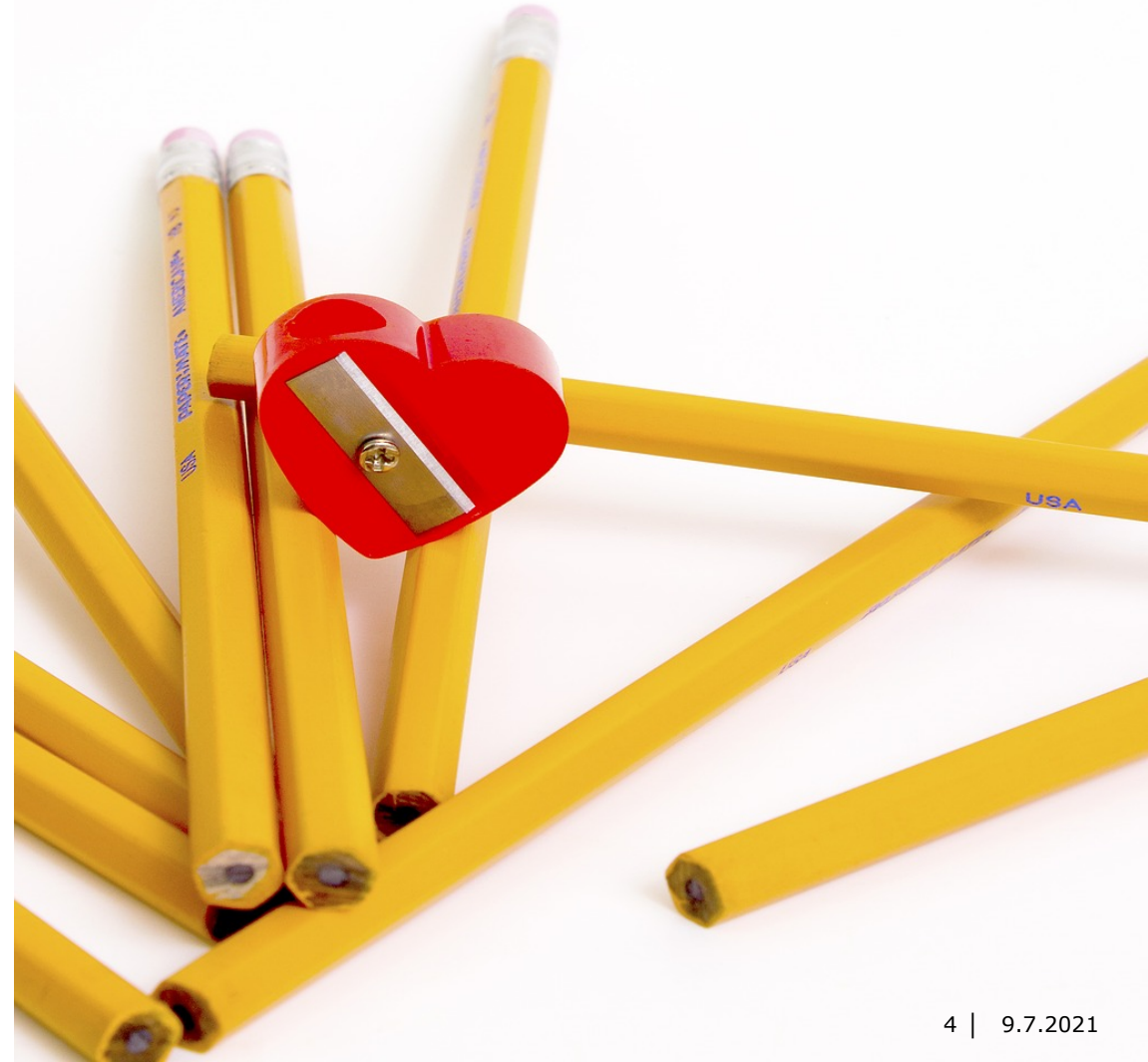
Tulokset esitetään tässä infodiasarjassa

- valtakunnallisina ja alueellisina jakaumatietoina
- kyselyn avoimista kohdista tehtyinä sisällönanalyysin kuvauksina, jotka täydentävät jakaumatietoa
- erittelemättä kunnallisten ja yksityisten opetuksenjärjestäjien vastauksia

AVI-nimi	Maakunta	Kunnallinen	Yksityinen
Etelä-Suomen avi	Etelä-Karjala	5	2
-	Kanta-Häme	8	-
-	Kymenlaakso	1	1
-	Päijät-Häme	6	1
-	Uusimaa	20	14
Itä-Suomen avi	Etelä-Savo	9	-
-	Pohjois-Karjala	10	3
-	Pohjois-Savo	10	1
Lapin avi	Lappi	16	-
Lounais-Suomen avi	Satakunta	11	4
-	Varsinais-Suomi	23	1
Länsi- ja Sisä-Suomen avi	Etelä-Pohjanmaa	11	1
-	Keski-Pohjanmaa	4	-
-	Keski-Suomi	18	2
-	Pirkanmaa	16	5
-	Pohjanmaa	8	3
Pohjois-Suomen avi	Kainuu	6	-
-	Pohjois-Pohjanmaa	21	3
Koko maa	-	203	41

Aiheet

- **Arviot oppilaiden tuen tarpeesta lukuvuoden 2020-2021 aikana verrattuna lukuvuosiin ennen Covid19:aa**
  - Yleisesti
  - Oppimisen tuki (opetusjärjestelyin annettava tuki, erityisopetus)
  - Oppilashuollollisen tuen tarve
  - Muut huomiot tuen tarpeeseen liittyen
- **Arviot oppilaiden poissaolojen määrästä lukuvuotena 2020-2021 verrattuna lukuvuosiin ennen Covid19:aa**
  - Luvalliset poissaolot (oppilaalla lupa poissaololle, ei saa etäopetusta)
  - Luvattomat poissaolot (oppilas poissa ilman lupaa tai karanteenipäätöstä)
  - Covid19:sta johtuen opetukseen juurikaan osallistumattomien oppilaiden (poissaoloja yli 80%) osuus
  - Muut huomiot poissoloihin liittyen
- **Covid19:n keskeiset vaikutukset perusopetuksen järjestämiseen lukuvuotena 2021-2021**
- **Tarvittavat toimenpiteet Covid19:sta johtuvien ei toivottujen vaikutusten korjaamiseksi**

OPPILAIDEN TUEN TARVE

“

**Oppilaiden tuen
tarve arvioidaan
selvästi
runsaammaksi kuin
lukuvuosina ennen
Covid19:aa**

Oppilaiden tuen tarve yleisesti verrattuna lukuvuosiin ennen Covid19:aa

- 85% vastanneista opetuksen järjestäjistä arvioi yleisellä tasolla oppilaiden tuen tarpeen tavanomaista runsaammaksi (74%) tai merkittävästi runsaammaksi (11% vastaajista).
  - Eniten ko. arvion jättäneitä opetuksen järjestäjiä (% alueen vastaajista) oli
    - Etelä-Suomen (90%)
    - Pohjois-Suomen (90%) ja
    - Länsi- ja Sisä-Suomen (87%) avi-alueilla.
  - Maakunnista eniten ko. arvioita (% alueen vastaajista) jätettiin
    - Kymenlaaksossa (100%)
    - Etelä-Savossa (100%)
    - Pirkanmaalla (95%)

“

**Neljä viidestä
vastaajasta
arvioi oppimisen
tuen tarpeen
kasvaneen**

Aluehallintovirasto

Oppimisjärjestelyin ja erityisopetuksen keinoin annettavan tuen tarve verrattuna lukuvuosiin ennen Covid19:aa

- Neljä viidestä (81%) vastanneesta opetuksen järjestäjästä arvioi oppimisen tuen tarpeen (oppimisjärjestelyin annettava tuki, erityisopetus) vähintään tavanomaista runsaammaksi.
  - Eniten ko. arvion jättäneitä opetuksen järjestäjiä (% alueen vastaajista) oli
    - Etelä-Suomen (90%)
    - Pohjois-Suomen (87%) ja
    - Länsi- ja Sisä-Suomen (84%) avi-alueilla.
  - Maakunnista eniten ko. arvioita (% alueen vastaajista) jätettiin
    - Kanta-Hämeessä (100%)
    - Keski-Pohjanmaalla (100%)
    - Uudellamaalla (95%)
- Joka kymmenes vastaaja (9%) arvioi ko.tuen tarpeen olevan tavanomaista merkittävästi runsaampaa.

“

**Oppilashuollollisen
tuen tarpeen
arvioidaan erittäin
laajasti olevan
tavanomaista
runsaampaa**

Aluehallintovirasto

Oppilashuollollisen tuen tarve verrattuna lukuvuosiin ennen Covid19:aa

- 85% vastanneesta opetuksen järjestäjistä arvioi oppilashuollollisen tuen tarpeen vähintään tavanomaista runsaammaksi.
  - Eniten ko. arvion jättäneitä opetuksen järjestäjiä (% alueen vastaajista) oli
    - Lapin (94%)
    - Etelä-Suomen (90%) ja
    - Itä-Suomen (92%) avi-alueilla.
  - Oppilashuollollisen tuen tarve arvioitiin vähintään tavanomaista runsaammaksi kaikissa Kymenlaakson, Etelä-Savon, Pirkanmaan ja Pohjanmaan maakunnan alueen vastauksissa.
- Oppilashuollollisen tuen tarpeen arvioitiin olevan tavanomaisella tasolla useimmiten (% alueen vastaajista)
  - Etelä-Pohjanmaalla (58%)
  - Kainuussa (33%)
  - Päijät-Hämeessä (29%)

K4. Millaiseksi arvioitte oppilaiden tuen tarpeen verrattuna lukuvuosiin ennen Covid19:aa? Arvotaulukko, koko maa

% alueen vastaajista					
	Tavanomaista merkittävästi runsaampaa	Tavanomaista runsaampaa	Tavanomaisella tasolla	Tavanomaista vähäisempää	Tavanomaista merkittävästi vähäisempää
K4a. Oppilaiden tuen tarve (yleisesti) on	11	74	15	-	-
K4b. Oppimisen tuen tarve (oppimisjärjestelyin annettava tuki, erityisopetus) on	9	72	18	-	-
K4c. Oppilashuollollisen tuen tarve on	23	62	14	-	-

K4a. Oppilaiden tuen tarve (yleisesti) on verrattuna vuosiin ennen Covid19:aa- arvotaulukko

% alueen vastaajista					
	Tavanomaista merkittävästi runsaampaa	Tavanomaista runsaampaa	Tavanomaisella tasolla	Tavanomaista vähäisempää	Tavanomaista merkittävästi vähäisempää
Koko maa	11	74	15	-	-
ESAVI	21	69	10	-	-
ISAVI	3	76	21	-	-
LSSAVI	10	76	13	-	-
LAAVI	-	69	31	-	-
LSAVI	10	72	18	-	-
PSAVI	10	80	10	-	-

K4b. Oppimisen tuen tarve (oppimisjärjestelyin annettava tuki, erityisopetus) on - arvotaulukko.

% alueen vastaajista					
	Tavanomaista merkittävästi runsaampaa	Tavanomaista runsaampaa	Tavanomaisella tasolla	Tavanomaista vähäisempää	Tavanomaista merkittävästi vähäisempää
Koko maa	9	72	18	-	-
ESAVI	16	74	10	-	-
ISAVI	-	79	21	-	-
LSSAVI	10	74	16	-	-
LAAVI	6	63	31	-	-
LSAVI	10	59	31	-	-
PSAVI	7	80	13	-	-

K4c. Oppilashuollollisen tuen tarve on

% alueen vastaajista					
	Tavanomaista merkittävästi runsaampaa	Tavanomaista runsaampaa	Tavanomaisella tasolla	Tavanomaista vähäisempää	Tavanomaista merkittävästi vähäisempää
Koko maa	23	62	14	-	-
ESAVI	36	53	10	-	-
ISAVI	18	73	6	3	-
LSSAVI	19	63	18	-	-
LAAVI	25	69	6	-	-
LSAVI	13	69	18	-	-
PSAVI	23	53	23	-	-

K5. Muuta oppimisen tuen tarpeeseen liittyen 1(2)

Avoimissa vastauksissa korostuu oppilaiden hyvinvointi useista näkökulmista

- Mielenterveyden pulmia aiempaa enemmän.
- Jaksaminen ja uupumus (oppilaan ja/tai perheen) vaikeuttaa oppimista.
- Oppimisvalmiuksien, oppimisen taitojen ja käyttäytymisen haasteet yleisiä ja lisääntyneet.
  - Myös esiopetuksen puute keväällä 2020 näkyy syksyllä koulunsa aloittaneiden valmiuksissa ja taidoissa.
  - Vastaajat kokevat, että opetussuunnitelman tavoitteiden saavuttaminen on haastavaa.

"Oppilaiden oppilashuollolliset pulmat ovat pahentuneet viimeisen vuoden aikana merkittävästi."

"Oppilaiden oppimaan oppimisen taidot, työskentelytaidot, yleiset käyttäytymiseen liittyvät taidot, sosiaaliset taidot, motoriikka, keskittyminen jne. ovat osan osalta heikentyneet huomattavan paljon. Ryhmien "hallittavuus" on entistä vaativampaa. Ilmiökeskeisyyteen, ryhmässä oppimiseen on vaikea taas orientoitua."

"Esiopetus jäi edellisenä keväänä puutteelliseksi, osa ei osallistunut lainkaan. Näin ollen tuen tarve perustaidoissa näkyy."

"Oppiminen ei niinkään ole vaikeutunut, mutta hyvinvointi (oppilaat ja perheet) on. Kun hyvinvointia ei ole, ei ole kykyä oppiakaan. Mm. monikulttuuristen oppilaiden hyvinvoinnin tuen tarve korostunut."

"Lisätyön ja -resurssin tarvetta, jotta erityisjärjestelyt on saatu toteutumaan. Opsin soveltamista ja uusien toimintatapojen etsimistä ja löytämistä."

K5. Muuta oppimisen tuen tarpeeseen liittyen 2(2)

- Tuki- ja erityisopetuksen tarve kasvanut.
- Kotien mahdollisuudet tukea oppilasta vaikuttavat usein oppimisen vaikeuksien taustalla.
- Maahanmuuttajataustaisissa perheissä kielikysymys on haastanut tuen toteutumista ja oppimisen etenemistä etäopetusjaksojen aikana.
- Oppilashuollon (kuraattorit, tervehdenhuollon ammattilaiset) resurssi koetaan riittämättömäksi.
- Lisäresurssit olleet tarpeen, tarve ei ole poistumassa koska seuraukset useimmiten pitkäkestoisia/-vaikutteisia.
- Muutama vastaaja mainitsee ns. kouluakäymättömien oppilaiden määrän kasvaneen.

”Eniten korona- tilanne on vaikeuttanut niiden oppilaiden oppimista, joilla on ollut jo entisestään oppimisen haasteita. Oppilaiden hyvinvointi on heikentynyt (kunnan oman kyselyn mukaan) - olemme arvioineet, että tämä näkyy jatkossa lisääntyneenä oppimisen vaikeutena. Keväällä 2021 tekemämme lukutaidon arvioinnin mukaan, lukutaidossa on selkeitä alueellisia ja koulukohtaisia eroja.”

”Valtion tasa-arvoraha ja koronatuki ovat olleet todella tärkeä resurssi, niistä lähtee joka päivä kiitos Helsinkiin päin. Erityisen tärkeää on ollut, että lapsia on joku ehtinyt kuunnella, edes hetken. Oppiminen ei suju, jos on paljon mielen päällä. Viime kevään etäoppimisvajetta on kurottu umpeen ja koetettu pitää oppilaiden kouluarki mahdollisimman normaalina kaikista uusista järjestelyistä huolimatta. Työ jatkuu ensi lukuvuonna.”

”Osa-aikaisen erityisopetuksen tarve on lisääntynyt, kouluakäymättömien määrä on lisääntynyt, psyykkisesti oireilevien oppilaiden määrä on lisääntynyt.”

“

**Covid19 on
johtanut
luvanvaraisten
poissaolojen
määrän
lisääntymiseen**

Aluehallintovirasto

Luvanvaraiset poissaolot

- Yli puolet opetuksen järjestäjistä arvioi oppilaiden luvanvaraisten poissaolojen määrän lukuvuonna 2020-21 tavanomaista runsaammaksi (48% vastaajista) tai merkittävästi runsaammaksi (7% vastaajista).
  - Eniten ko. vastauksia yhteensä annettiin (% alueen vastaajista)
    - Lapin 67%
    - Pohjois-Suomen 63% ja
    - Länsi- ja Sisä-Suomen 62% avi-alueilla.
  - Maakunnista eniten ko. arvioita (% alueen vastaajista) jätettiin
    - Kanta-Hämeessä (88%)
    - Pohjois-Savossa (73%)
    - Pohjois-Pohjanmaalla (71%)

“

**Joka neljäs
opetuksen
järjestäjä arvioi
luvattomien
poissaolojen
määrän kasvaneen**

Aluehallintovirasto

Luvattomat poissaolot

- 26% opetuksen järjestäjistä arvioi oppilaiden luvattomien poissaolojen (oppilas poissa ilman lupaa tai karanteenipäätöstä) määrän lukuvuonna 2020-21 tavanomaista runsaammaksi (24% vastaajista) tai merkittävästi runsaammaksi (2% vastaajista).
  - Eniten ko. vastauksia yhteensä annettiin (% alueen vastaajista)
    - Itä-Suomen 36%
    - Pohjois-Suomen 27% ja
    - Lapin 25% avi-alueilla.
- Maakunnista eniten ko. arvioita (% alueen vastaajista) jätettiin
  - Etelä-Savossa (56%)
  - Kymenlaaksossa (50%) sekä
  - Etelä-Karjalassa (43%) ja Päijät-Hämeessä (43%)

“

Useampi kuin joka kahdeksas opetuksen järjestäjä arvioi opetukseen juurikaan osallistumattomien oppilaiden määrän kasvaneen

Aluehallintovirasto

Opetukseen juurikaan osallistumattomat oppilaat

- 16% opetuksen järjestäjistä arvioi, että lukuvuonna 2020-21 Covid19:sta johtuen sellaisten oppilaiden osuus, jotka eivät juurikaan enää osallistu opetukseen (poissaoloja yli 80%) on ollut runsaampi (15% vastaajista) tai merkittävästi runsaampi (1% vastaajista).
  - Eniten ko. vastauksia yhteensä annettiin (% alueen vastaajista)
    - Etelä-Suomen 21%
    - Lapin 19% ja
    - Länsi- ja Sisä-Suomen 18% avi-alueilla.
- Maakunnista eniten ko. arvioita (% alueen vastaajista) jätettiin
  - Etelä-Savossa (44%)
  - Pirkanmaalla (33%) sekä
  - Päijät-Hämeessä (29%)

K6. Missä määrin arvioitte oppilaiden poissaolojen lisääntyneen Covid19:sta johtuen? Arvotaulukko, koko maa

% alueen vastaajista					
	Tavanomaista merkittävästi enemmän	Tavanomaista enemmän	Tavanomainen määrä	Tavanomaista vähemmän	Tavanomaista merkittävästi vähemmän
K6a. Luvallisia poissaoloja on ollut lukuvuonna 2020-21 (oppilaalla lupa poissaololle, ei saa etäopetusta)	7	48	33	9	3
K6b. Luvattomia poissaoloja on ollut lukuvuonna 2020-21 (oppilas poissa ilman lupaa tai karanteenipäätöstä)	2	24	70	3	1
K6c. Kuinka suureksi arvioitte Covid19:sta johtuvien sellaisten oppilaiden osuuden, jotka eivät enää osallistu opetukseen (poissaoloja yli 80%)	1	15	78	2	4

K6a. Luvallisia poissaoloja on ollut lukuvuonna 2020-21 (oppilaalla lupa poissaololle, ei saa etäopetusta). Arvotaulukko avi-alueet

% alueen vastaajista					
	Tavanomaista merkittävästi enemmän	Tavanomaista enemmän	Tavanomainen määrä	Tavanomaista vähemmän	Tavanomaista merkittävästi vähemmän
Koko maa	7	48	33	9	3
ESAVI	9	45	34	10	2
ISAVI	3	48	39	3	6
LSSAVI	6	56	28	7	3
LAAVI	13	44	31	13	-
LSAVI	5	38	44	8	5
PSAVI	10	53	23	13	-

K6b. Luvattomia poissaoloja on ollut lukuvuonna 2020-21 (oppilas poissa ilman lupaa tai karanteenipäätöstä)

% alueen vastaajista					
	Tavanomaista merkittävästi enemmän	Tavanomaista enemmän	Tavanomainen määrä	Tavanomaista vähemmän	Tavanomaista merkittävästi vähemmän
Koko maa	2	24	70	3	1
ESAVI	-	28	67	5	5
ISAVI	3	33	64	-	-
LSSAVI	-	21	74	3	3
LAAVI	6	19	75	-	-
LSAVI	5	18	77	-	-
PSAVI	-	27	67	7	7

K6c. Kuinka suureksi arvioitte Covid19:sta johtuvien sellaisten oppilaiden osuuden, jotka eivät enää osallistu opetukseen (poissaoloja yli 80%)

% alueen vastaajista					
	Tavanomaista merkittävästi enemmän	Tavanomaista enemmän	Tavanomainen määrä	Tavanomaista vähemmän	Tavanomaista merkittävästi vähemmän
Koko maa	1	15	78	2	4
ESAVI	2	19	76	2	2
ISAVI	3	9	82	-	6
LSSAVI	-	18	78	1	3
LAAVI	-	19	75	-	6
LSAVI	-	10	79	3	8
PSAVI	-	10	80	7	3

Muita huomioita poissaoloihin liittyen 1(2)

Poissolojen määrän kasvun arvioitiin useimmissa vastauksissa liittyvän madaltuneeseen kynnykseen jäädä koulusta pois

- Useimmiten taustatekijäksi nostettiin ohjeistus jäädä kotiin pienistäkin oireista ja/tai testituloksien odottaminen
- Useissa vastauksissa todettiin, että ko. ohjetta myös käytettiin ainakin osin myös hyväksi sallittujen poissaolojen saamiseksi.
- Pieni osa vastaajista nimesi myös huoltajien Covid19:ään liittyvän pelon tai riskiryhmään kuulumisen poissaolojen taustatekijäksi.

Osa vastaajista totesi lomamatkoja varten myönnettyjen poissaolojen määrän vähentyneen, mikä osaltaan tasoitti eri tyyppisten poissaolojen kokonaismäärän kasvua.

- Yksi vastaajista ilmoitti kunnan päätyneen ratkaisuun, jossa poissaoloja lomamatkoja varten ei ole oppilaille myönnetty.

"Poissaolokynnys on kauttaaltaan madaltunut, hyvin lievissäkin oireissa jäädään yleisen ohjeistuksen mukaisesti kotiin."

"Kotiin on jääty ohjeiden mukaisesti tavanomaiseen verrattuna lievemmillä oireilla."

"Koulu on perheen antaman tiedon varassa, ja vanhemmat saattavat kuitata luvattomat poissaolot sairauspoissaoloiksi."

"Poissaolot ovat lisääntyneet ennen kaikkea siitä syystä, että oppilaita on kehoitettu olemaan kotona pienessäkin flunssassa. Osa oppilaista voi käyttää tätä väärin."

"Jonkin verran poissaoloja varmuuden vuoksi eli on pelätty, että tartunnat leviävät koulussa."

"Poissaoloja on ollut huoltajien pelkojen ja/tai riskiryhmään kuulumisen vuoksi."

"Jonkun verran yksittäisiä pitkiä poissaoloja johtuen esimerkiksi vanhempien pelosta lähettää lapsi kouluun tietystä tartuntatautilanteesta."

"Osin myös huoltajien pelko koronan leviämisestä on saanut jäämään kotiin."

"Mutta perheiden lomamatkojen poissaolojen puuttuminen tasaa tilastoja."

"X:ssa tehtiin periaate päätös, että kevätlukukaudella ei myönnetty lupia poissaoloihin lomamatkoja varten."

"...lisäksi luonnollisesti matkoista johtuneet lomat vähenivät."

Muita huomioita poissaoloihin liittyen 2(2)

- Useissa vastauksissa kiinnitettiin huomiota poissaoloihin puuttumisen haastavuuteen
  - Näennäinen osallistuminen etäopetukseen
  - Huoltajien luvalliseksi kuittaamat, toistuvat epämääräiset poissaolot.
- Poissaolojen myöntämisen ja luvattomiin poissaoloihin puuttumisen suhteen kaivattiin myös yhdenvertaista valtakunnallista ohjeistusta ja toimintamallia.
- Pieni osa vastaajista nosti esiin myös poissaolojen yhteydessä ns. koulua käymättömät oppilaat.
- Toisaalta usea vastaaja arvioi ettei poissaoloissa ollut tapahtunut merkittävää muutosta: usein vastaajat viittasivat tässä yhteydessä alueen rauhalliseen tautitilanteeseen tai tehostettujen hygieniakäytäntöjen vaikutukseen.

”Tiukka oppilaiden poissaoloihin puuttuminen on hiukan ontunut etäopetuksen jaksojen aikana. Vaikka kaikki on tavoitettu, on oppilas voinut olla näennäisesti kirjautuneena oppitunneille, mutta ei silti läsnä. Koulua käymättömien määrä on kuitenkin lisääntynyt jonkin verran, tämä trendi tosin oli nähtävissä jo ennen koronaa. Osalle etäopiskelu on ollut helpotus. Monimuotoisia opiskeluja tulisikin kehittää.”

”Koulupoissaoloihin ja niihin puuttumisiin (mm. puuttumisrajoihin) tarvittaisiin valtakunnalliset, yhdenmukaiset ohjeet sekä lastensuojelulle velvoitteet tehdä puuttumisia, kun lasuja tilanteen johdosta tehdään.”

”Tavallista enemmän sellaisia oppilaita, jotka eivät saa perusopetuksen päättötodistusta. Koulua käymättömien lasten ja nuorten määrä on lisääntynyt.”

”Oppilaiden poissaoloihin epidemia ei ole vaikuttanut, jopa sairaspöissaoloja on ollut vähemmän, mihin on vaikuttanut käsihygieniat ja maskit.”

”Pandemian vaikutus poissaoloihin oli vähäinen. Poissaolot olivat lähes normaalilla tasolla koko vuoden.”

”Kuntamme on ainoa kunta X:n maakunnassa, jossa ei tähän mennessä ole yhtään koronatartuntaa. Aggressiiviset koronavarotoimet ovat luoneet huoltajiin luottamuksen koulun kyvystä hoitaa homma ja lapset on päästetty kouluun.”

“

Covid19 on vaikuttanut laajasti perusopetuksen järjestämiseen

Aluehallintovirasto

Covid19:n keskeiset vaikutukset perusopetuksen järjestämiseen lukuvuotena 2020-2021

Covid19 on vaikuttanut perusopetuksen järjestämiseen monin tavoin opetuksen ja oppimistavoitteiden, sekä koulun muiden toimintojen ja tavoitteiden näkökulmasta. Vastaajat esittivät lähinnä haitalliseksi tai haasteelliseksi koettuja vaikutuksia.

- Uupumus ja sen mukanaan tuomat haasteet
  - Henkilöstön ja johtajien suuri kuormittuneisuus; tyhy-toiminnan puute/vähäisyys
  - Henkilöstön koulutustarpeen vaje ja kasvu
  - Oppilaiden ja perheiden hyvinvointihaasteet
- Oppilaiden oppimisen haasteet
  - Taito- ja taideaineiden oppimisvaje
  - Maahanmuuttajataustaisten lasten ja perheiden tuen terve
  - Itseohjautuvuuden haasteet
  - Oppimistuloksien vaarantuminen/heikentyminen
  - TET-jaksojen peruuntuminen
- Yhteisöllisyyden kokemusten ja ylläpitämisen haasteet
  - Ei koulun yhteisiä tapahtumia, juhlia, teemapäiviä
  - Ei retkiä ja leirikouluja, kerhotoiminnan puute
  - Vuorovaikutus ympäröivän yhteisön kanssa köyhtynyt
- Ohjeiden noudattamisen ja seuraamisen haasteet
- Epävarmuuden sietämisen haasteet

K8. Millaisia keskeisiä vaikutuksia Covid19:lla on ollut perusopetuksen järjestämiseen lukuvuotena 2020-2021?

”Oppituntien ulkopuolinen muu toiminta on jäänyt vähemmälle, tai kokonaan pois. Ei kerhotoimintaa.”

”On rajoittanut kehittämistyötä (esimerkiksi joustavan esi- ja alkuopetuksen kehittäminen).”

”Koulumme ei ole onneksi tarvinnut siirtyä etäopetukseen eikä karanteeniin yhdenkään luokan osalta. Opetusta pystytty järjestämään normaalisti. Ruokailu siirtynyt koulullamme järjestettäväksi luokkiin. Tämä koettu epämiellyttävänä. Lisäksi olemme syöneet koko lukuvuoden kertakäyttöastioista, mikä epämukavaa sekä kestävän kehityksen kannalta vaikeaa ymmärtää näin pitkäkestoisena ratkaisuna. Henkilökunnan maskien käyttö päivittäin haastavaa. Lisää väsymystä koulupäivän jälkeen. Hyvänä asiana käsihygienian tehostuminen, joka vähentänyt sairastelua.”

”Luokkaretkiä, leirikouluja, tutustumiskäyntejä, erilaisia tapahtumia ei ole voitu toteuttaa. Covid-19 on hankaloittanut myös TET jaksojen toteuttamista. Opetusjärjestelyiden joustavuus on kärsinyt, uimaopetusta on jouduttu karsimaan, kontaktilajit ja laulaminen ovat olleet lähes koko lukuvuoden kiellettyjä, ryhmiä ei ole voitu yhdistää koko lukuvuonna, ruokailut ja välitunnit on porrastettu. Vuosiluokkien 7-10 oppilaat ovat käyttäneet maskia marraskuusta 2020 alkaen ja 6.luokkalaiset tammikuusta 2021 alkaen. Vanhempaintilaisuudet ja henkilöstökokoukset ja koulutukset on toteutettu etänä.”

”Etäopetuksen järjestämiseen liittyvä osaaminen kasvanut paljon. Ihmiset joutuvat jäämään matalalla kynnyksellä pois, on haitannut sijaisjärjestelyjä. Yhteisöllisyys on kärsinyt, ei yhteisiä juhlia. Eniten palautetta on saatu kouluruokailupaketeista liittyen suositusten mukaiseen ruokaan koululaiselle.”

”Etäopetukseen siirtymiset ovat olleet nopeita. Lähiopetus ja etäopetus ovat sinänsä toimineet mallikkaasti. Rehtoreita kuormittanut erityisesti tartuntatautiyksiköltä tulleet tehtävät myös viikonloppuisin kartoittaa tietynä aikana kouluissa altistuneita rivilistoin. Työyhteisöjen yhteisöllisyys kärsinyt, kun ei ole voitu tavata livenä, vaan pääsääntöisesti teams-palavereissa. Tyhy-toimintaa ei ole voitu juurikaan järjestää.”

”Koulujen yhteisöllisiä tapahtumia ei ole voitu järjestää. Koulun henkilöstön työmäärä lisääntynyt koronaan liittyvien järjestelyjen vuoksi. Opettajat ovat joutuneet opettamaan hybridimallilla lähi- ja etäoppilaita. Koulujen ulkopuoliset vierailut ja kolmannen sektorin toimijat ovat jääneet pois koulun toiminnasta. Yhteistyö huoltajien kanssa on hoidettu pääasiassa etänä. Henkilökunnan kokoukset etänä eivät aina vastaa tarpeeseen, koska vuorovaikutus jää pois.”

”Turvallisuuden huomioiminen opetusjärjestelyissä on vaatinut toimenpiteitä, toimet ovat vieneet aikaa muulta opetukselta, etäopetusjaksot ovat kuormittaneet henkilöstöä ja hallintoa, työtä on ollut enemmän varautumisesta ja muuttuvista tilanteista johtuen, etäopetuksen ansiosta on kehitytty tv:n opetuskäytössä, hygieniakäytännöt ovat korostuneet koulujen arjessa, monialaista yhteistyötä on jouduttu toteuttamaan eri tavalla kuin normaalisti, opiskeluhuollossa on kehitetty uusia toimintamalleja, yhteistyö kotien kanssa on saanut uusia muotoja, koulujen yhteisöllisyys on osittain kärsinyt erillisyydestä johtuen, osittain yhteinen haaste on voinut myös tiivistää yhteishenkeä, toimintoja, tapahtumia, vierailuja ja retkiä on jouduttu perumaan tai toteuttamaan etänä, henkilöstön yhteisiä live-koulutuksia ei ole voitu toteuttaa, on opittu hyödyntämään etäyhteyksiä koulutuksissa ja palavereissa ja siten työaika on myös säästynyt.”

K8. Millaisia keskeisiä vaikutuksia Covid19:lla on ollut perusopetuksen järjestämiseen lukuvuotena 2020-2021?

“Haasteita on ollut karanteeni- ja etäopetusaikoina:

- kotien vähäinen tuki varsinkin maahanmuuttajataustaisissa perheissä,*
- vaikutukset opintojen etenemisessä ja oppimistuloksissa,*
- vuorovaikutuksen ja osallisuuden puutteet,*
- alakoululaisilta on haastavaa odottaa itseohjautuvuutta,*
- taito- ja taideaineiden opettaminen etäopetuksessa on ollut haastavaa*
- maskien käyttäminen on hankaloittanut oppitunneilla oppilaiden osallistamista suulliseen vuorovaikutukseen.”*

- “ erityisten opetusjärjestelyiden määrä on lisääntynyt*
- etäopetusjaksot ja poikkeukselliset opetusjärjestelyt ovat lisääntyneet*
- tukiopetuksen tarve on lisääntynyt*
- oppilashuollollisten tukitoimien suunnittelun tarve on lisääntynyt*
- oppimisen vaikeudet ovat korostuneet*
- keskittymiskyvyn haasteet ja oireilevat oppilaat lisäävät pienemmissä ryhmissä opettamisen tarvetta*
- oppilaiden ahdistuneisuus korostuu ja haittaa oppimista - > tarvitaan erilaisia tukitoimia, pienempiä ryhmiä*
- yleinen levottomuus on lisääntynyt, yksilöllisempää ohjausta ja tukea tarvitaan enemmän.”*

“Kaikki toiminnot on jouduttu käymään läpi ja on pohdittu käytännön ratkaisuja rajoituksista ja ohjeistuksista johtuen; työskentelymuodot, ruokailujärjestelyt, yhteiset tapahtumat ja juhlat. Normaali ryhmien välinen kanssakäyminen ja työskentely on jouduttu rajaamaan pois. Yhteistilaisuuksia ei ole voitu järjestää. Arkeen kuuluvat kouluvierailut ja opintokäynnit ovat olleet minimissä.”

“Verkostojen yhteistyö on ollut vähäisempää. Kouluissa on yritetty toimia niin, että sisällöllisesti pystyttäisiin täysimääräisesti toteuttamaan opetussuunnitelmaa. Yhteisön rakentamiseen ja hyvinvointiin liittyviä asioita ei ole voitu edistää samalla tavalla kuin normaalissa tilanteessa. Tämä näkyy monellakin tavalla koulu yhteisön hyvinvoinnin suhteen. Tunnetaitojen opettamisen tarve on selkeästi lisääntynyt. Koska monilla huoltajilla on ollut Covid19-aikana pienemmät mahdollisuudet lapsensa koulutyön tukemiseen, on koulussa jouduttu lisäämään annettavan tuen määrää. Keskeisten aineiden oppimistulokset ovat jääneet aiempia vuosia heikommalle tasolle. Opetushenkilökunnan jaksaminen työssään 'tavallista' vaativammassa pitkittyneessä tilanteessa on osoittanut huolestuttavia merkkejä, ja sitä on seurattava tiiviisti. Oppilashuoltohenkilöstön työn tarve on noussut merkittävästi Covid19 aikana.”

“Aikaa on mennyt turvatoimien miettimiseen ja toteuttamiseen, tilanteiden äkkinäisiin muutoksiin, yhteisöllisyys on kouluissa kärsinyt valtavasti, yhteisopettajuus ja joustavat ryhmittelyt ovat jääneet pois, Teams-ähky on kaikilla, opettajien ja rehtorien kollegiaalinen yhteistyö kärsinyt, liikkuminen koulurakennusten välillä kärsi, ruokailuun tarvittu todella paljon poikkeusjärjestelyitä, esimiestyö hankalaa kun ei voi järjestää läksiäisiä eikä esimies olla paikalla eri työyhteisöissä, Karvi ym. kuvitteli että kouluissa ollaan normaalitilanteessa kun erilaisia kyselyitä ym. lähetetään tehtäväksi tilanteissa, joissa koulussa on oltu. Opetuksen ja koulunpidon peruslähtökohtana sosiaalisuus ja vuorovaikutus, jotka ovat kärsineet todella paljon. Lukujärjestykset meni uusiksi, valinnaisaineet meni uusiksi, eskariyhteistyö, vertaissovittelutoiminta ja koulukummitoiminta jääneet pois, musiikin ja liikunnan opetussisällöt menneet uusiksi, vanhempaintapaamiset jääneet pois, maskien jakaminen ja käsienpesu vieneet aikaa, yksittäisten huoltajien poikkeuksellisiin kysymyksiin vastaamiseen mennyt todella paljon aikaa. Yhtenäiskoulussa eri rakennusten ja piha-alueiden käyttö menneet uusiksi, etäopetuksen toteuttaminen (tietokoneiden ja nettiyhteyksien jakaminen), uimakouluja jäi järjestämättä kun halliin ei päässyt, minkäänlaisia urheilukilpailuja ei ole voitu järjestää, kerhotoiminta on lamaanut, terveydenhuollon virka-apu iltaisin ja viikonloppuisin on työllistänyt toimialan johtoa, hallintoa ja rehtoreita - tiedottamisen lisääntyminen; etäkouluruokailujen toteuttaminen ennakkokyselyineen ja tilausjärjestelmien kehittämiseen.”

“

**Lisäresurssien tarve
jatkossakin suuri,
jotta oppimis- ja
hyvinvointivajeeseen
voidaan vastata**

Aluehallintovirasto

Tarvittavat toimenpiteet Covid19:sta seuranneiden ei toivottujen vaikutuksien korjaamiseksi

- Vastaajien erittäin laajasti jakama viesti on lisäresurssien tarve. Lisäresurssia halutaan kohdentaa ennen kaikkea oppilashuoltoon, oppilaiden kohtaamiseen arjessa, oppimisen tukeen ja yhteisöllisyyden tukemiseen sekä opettajien ja muun henkilöstön hyvinvointiin ja täydennyskoulutukseen.
- Näkökulmina nostetaan esiin
  - Henkilöstön riittävyys (Opettajat, erityisopettajat, oppilashuollon työntekijät ja muut koulussa työskentelevät aikuiset ktn. esim. tsempparit, psykologit, yhteisöpedagogit, nuorisotyöntekijät)
    - Erityisopetuksen tarpeen kasvun arvioitiin olevan vasta alussa ja jatkuvan lähivuosina. Huoli ko. resurssin riittävydestä jaetaan laajasti.
    - Koulunkäynnin ohjaajat ja koulussa toimivat muut aikuiset nostettiin esiin merkittävänä oppilaiden ja henkilöstön jaksamista ja työtä tukevana voimavarana.
  - Oppilashuollon saatavuus
    - Yhä kasvava palvelutarve
    - Kelpoisen henkilöstön saatavuus
    - Olemassa olevan henkilöstön rajalliset resurssit
  - Moniammatillisen yhteistyön tarve
  - Ns. koronarahoituksen tärkeys ja vahva toive lisärahoituksen jatkumisesta.
  - Tarve yksinkertaistaa ja priorisoida koulun tehtäviä ja toimintaa oppilaiden akuutteihin tarpeisiin vastaten
    - Selkeitä, yhteisiä ohjeita ja keinoja ongelmallisiin tilanteisiin puuttumiseksi
    - Ns. perustehtävään keskittyminen jatkuvan, tempoilevan kehittämisen sijaan
    - Opetussuunnitelman ja arvioinnin toteuttamisen haasteet: ohjeistusta tarvitaan
    - Kyselyihin ja tutkimuksiin vastaamisen vähentäminen

K9. Millaisia toimenpiteitä tarvitaan, jotta voidaan korjata Covid19:sta seuranneita ei toivottuja vaikutuksia?

”Oppimisvajetta tulee kartoittaa ja arvioida systemaattisesti, jonka perusteella tehtävät korjaavat toimet kohdennetaan oppijoille. Tarvitaan lisäresursseja oppilaiden oppimisen ja mielen hyvinvoinnin vahvistamiseksi: laaja-alaisia erityisopettajia ja oppilashuollon henkilöstöä, myös muuta oppilaan kokonaisvaltaista tukea (kouluvalmentajat, monikieliset ohjaajat). Henkilöstön osaamista lisätään oppimisvajeen korjaamiseksi: erityispedagogiikka, oppimisen tuki, tunne- ja vuorovaikutustaidot. Poissaolojen seurannan puuttumisen systematisointi ja toimenpiteiden tehostaminen.”

”Oppilashuollon resurssin lisääminen sekä oppimisen tuen vahva resurssien lisääminen tulevana lukuvuosina. Koulun arkeen tarvitaan aikuisia, joilla on aikaa kuunnella ja tukea oppilaita. Aikuisia, joiden on mahdollista tehdä verkostoyhteistyötä ja suunnitella ja toteuttaa tukea oppilaille ja perheille. Lisätarve psykologipalveluille, koska opettajat tarvitsevat lapsen reagoinnin ja käytöksen takaa taustatietoa, miten auttaa lasta parhaiten. Opetusryhmäkokojen pitää voida olla pieniä, jotta pystytään täyttämään aikuisten nälkä, joka oppilailla on selkeästi lisääntynyt. Koulujen pitää saada olla auki normaalisti.”

”Pitäisi saada keskittyä oleelliseen eli koulunpidon perustyöhön. Kaikenlaiset Karvin, AVI:n ym. tahojen tutkimukset ja kyselyt voisi laittaa vuodeksi tauolle kokonaan. Koulujen resurssien kohdentaminen yhdessäoloon, oppilaiden kohtaamiseen, ryhmäyttämiseen ja kouluun palaamisen tukemiseen. Työyhteisöt vaativat aikaa myös yhteisöllisyyteen ja yhteiseen keskusteluun. Oppilashuollon moniammatillisen yhteisöllisen työn vahvistamista tarvitaan. Elämänilon palauttaminen, toivon luominen ja lamaannuksen vähentäminen vaatii aikaa ja resursseja. Sosiaalisen median käyttökasvatusta tarvitaan, sosiaalinen vuorovaikutus siirtynyt some-ympäristöön. Pahoinvointia on ja sitä pitäisi saada torjuttua. Varautuminen lastensuojelulasten ja sijoitettujen oppilaiden määrän kasvuun.”

K9. Millaisia toimenpiteitä tarvitaan, jotta voidaan korjata Covid19:sta seuranneita ei toivottuja vaikutuksia?

”Opetukseen ja oppimisen/ koulunkäynnin tukeen lisää resurssia tulevina vuosina, jotta voidaan palkata lisää opettajia, ohjaajia, oppilashuoltohenkilöstöä, koulunuorisotyöntekijöitä ym. oppimis- ja hyvinvointivajeen paikkaamiseksi.

Olemme miettineet, että ehkä ensi lukuvuosi on se "pahin", eli kun maailma aukeaa, niin nämä korona-ajan asiat ja sen synnyttämät patoumat ja traumaattisetkin jutut nousevat pintaan. Siksi juuri tänään työporukalla tuuletimme, kun tuli tieto, että koronavaikutuksiin voi hakea tänäkin vuonna tukea. Mielellämme otamme koululle ihmisiä töihin, käsiä ja korvia, välitunnille lisää valvojia, tunneille oppimisen ja toiminnanohjauksen tukea. Läksyapua. Iltapäiväkerhoon voimavaroja. S2-oppilaille luettajaa. Opettajille samalla työrauhaa ja jaksamista kaikille. Sillä laadukas opetus ja jaksava, positiivinen ja välittävä henkilökunta on parasta mielenterveystyötä, jonka jokainen lapsi voi saada päivittäin. Yhtään tavaraa emme tarvitse.

Iso satsaus kodin ja koulun, äitien ja isien, opettajien ja ohjaajien, yhteistyöhön kannattaa aina - mutta erityisesti nyt. Vanhemmat pitää kutsua koululle ja kakkukahvit siinä pitää juoda, kun pitkästä aikaa päästään näkemään ja luomaan luottamusta.

Ja tietenkin se laadukas oppilashuoltotyö. Sellainen avoin, ratkaisukeskeinen ja kokonaisvaltainen oppilashuoltotyö, jossa apu löytää perheeseen asti.”

K9. Millaisia toimenpiteitä tarvitaan, jotta voidaan korjata Covid19:sta seuranneita ei toivottuja vaikutuksia?

”Aikaa kohtaamiselle ja yhteisöllisyydelle.”

”Riittävät resurssit oppilashuoltoon ja yleiseen tukeen pitäisi turvata.”

”Hyvin paljon lisää tuki- ja erityisopetusta, ennen kaikkea oppilashuollon palveluita.”

”Oppilashuollon resurssia tarvitaan edelleen paljon mm. ahdistuksen hoitamiseen. Lisäksi tukiopetus- ja erityisopetusresurssia tarvitaan oppimisvajeen paikkaamiseksi. Yhteisöllisyys on kärsinyt myös paljon, joten esim. nuorisotyön tuominen kouluun vahvemmin voisi vastata tähän.”

”Lisäresurssia oppilashuoltoon ja opettajien täydennyskoulutukseen.”

”Tarvitaan enemmän yhtenäisiä ja selkeitä ohjeistuksia ja keinoja puuttua ongelmatilanteisiin (mm. koulua käymättömät, ei koulukuntoiset oppilaat jne.)”

”Oppilashuollon resurssia, erityisopetuksen resurssia, mahdollisuus pienentää opetusryhmiä, tukiopetusresurssin lisääminen, yhteistyötä eri toimijoiden kanssa tarvitaan tehostetusti, erikoissairaanhoidon palvelut ja konsultointimahdollisuus.”

”Jokin korona-raha olisi hyvä, että kouluille saataisiin palkattua lisää laaja-alaisia erityisopettajia, opettajia (esim. samanaikais/resurssiopettajia) ja avustajia. Lisäresurssi antaisi mahdollisuuksia yksilökohtaisempaan kohtaamiseen ja oppilaan huomioimiseen sekä aidon tuen antamiseen. Koulut eivät kaipaa uusia hienoja toimintamalleja, innovaatioita tai oppilashuollon lisäresurssia vaan oikeasti lisää käsipareja luokkatason työskentelyyn, jossa oppilasta voidaan joka päivä tukea, ohjata ja opettaa.”

”Opetuksen rahoitus on oltava riittävällä tasolla ainakin seuraavan lukuvuoden, jotta voimme tarjota oppilaiden tarvitsemaa lisätukea. Etäopetuksen osalta lainsäädäntöä on kehitettävä, jotta se on mahdollista opetuksellisin perustein. Perusopetus on nyt lainsäädännöllisesti lähiopetusta. Oppilashuollon palvelut pitää taata paremmin kaikille. Kouluihin olisi hyvä saada yhteisöpedagogeja tukemaan opettajien ja avustavan henkilöstön työtä. Kouluikäisille ja koulupelkoisille tulee löytää oikeat tavat tukea ja järjestää opetusta sekä mahdollisuuksia näyttää osaamisensa. Kouluihin lisää välittäviä aikuisia eli juurikin näitä yhteisöpedagogeja.”

“

”Kokonaisuutena epävarmuus tulevaisuuden näkymien suhteen on lapsilla/nuorilla huomattavasti lisääntynyt ja luottamusta täytyy rakentaa moniammatillisessa yhteistyössä.”

Aluehallintovirasto

Muut lisähuomiot

Vastaajat nostivat esiin lisähuomioissa pääasiassa jo aiemmissa kohdissa esitettyjä näkökohtia. Erityisesti korostuivat

- Huoli oppilaista ja työntekijöistä
- Ohjeistuksien toimivuus, ajantasaisuus ja tiedottaminen
- Ylpeys tehdystä työstä
- Huoli siitä, saako kouluväki ansaitsemaansa tunnustusta ja ymmärrystä
- Tarve saada jatkossakin lisärahoitusta

Lisäksi muutama vastaaja kiinnitti antoi palautetta kyselyyn/-kyselyihin vastaamiseen liittyen.

K10. Muuta 1(2)

”Koulujen toimintaa ei kunnan hallinnossa ole ymmärretty, mitä Covid on aiheuttanut koulujen toimintaan oppilaiden ja henkilökunnan näkökulmasta. Ei voida olla omassa kuplassa etänä, vaan erilaisin järjestelyin koulussa on toimittava tilanteesta huolimatta”

”Valtiotason ohjeistus ja tiedotus ajan tasalle. Toimijoiden olisi syytä tietää tulevista muutoksista ennen huoltajia.”

”Opetuksen ja koulutuksen järjestäjät ovat olleet viime vuodet todella tiukilla. Huoltajat asettavat yhä enemmän paineita, vaatimuksia ja syytöksiä koulua ja henkilöstöä kohtaan. Kuormitus tällä alalla on valtava. Tarvitaan nopeita keinoja auttaa ja tukea opetushenkilöstöä ja esimiehiä työssäjaksamisessa, jotta ihmiset eivät uuvu ja esim. harkitse alanvaihtoa.”

”Koronavuosi on aiheuttanut kokonaisuudessaan todella paljon lisätyötä niin hallinnossa kuin ruohonjuuritasolla.”

”Kehittäminen on valitettavasti jäänyt kuluneen vuoden aikana minimiin.”

”Samalla kun koko maailma on taistellut maailmanlaajuisen pandemian kourissa, hallitus on tehnyt päätöksen oppivelvollisuuden pidentämisestä ja maksuttomasta toisesta asteesta. Toivotaan, ettei perusopetuksen resurssi olisi se, josta tämä uudistus maksetaan. Toivottavasti valtio tulee mukaan tukemaan tätä työtä rahallisesti. Resursseja ei saisi tässä tilanteessa missään nimessä leikata vaan pikemmin lisätä. Kouluissa tarvitaan nyt vahvaa tukea, jotta emme jätä pysyvää jälkeä tähän sukupolveen. Vaikka korona-aika loppuisikin, korona-ajasta syntyneet vauriot oppimisessa ja sosiaalisten suhteiden kehittämisessä vaativat vielä pitkään työtä tilanteen korjaamiseksi. Siksi resurssien lisääminen on tärkeää. Kunnan tasolla on tehty todella isoa ja arvokasta työtä koulujen toiminnan ja oppimisen mahdollistamiseksi annetuilla reunaehdoilla.”

”Kiitämme mielenkiintoisesta kyselystä!”

”Kyselyitä ollut usein, onko kaikki aivan välttämättömiä?”

K10. Muuta 2(2)

”Samalla kun koko maailma on taistellut maailmanlaajuisen pandemian kourissa, hallitus on tehnyt päätöksen oppivelvollisuuden pidentämisestä ja maksuttomasta toisesta asteesta. Toivotaan, ettei perusopetuksen resurssi olisi se, josta tämä uudistus maksetaan.

Toivottavasti valtio tulee mukaan tukemaan tätä työtä rahallisesti. Resursseja ei saisi tässä tilanteessa missään nimessä leikata vaan pikemmin lisätä. Kouluissa tarvitaan nyt vahvaa tukea, jotta emme jätä pysyvää jälkeä tähän sukupolveen.

Vaikka korona-aika loppuisikin, korona-ajasta syntyneet vauriot oppimisessa ja sosiaalisten suhteiden kehittämisessä vaativat vielä pitkään työtä tilanteen korjaamiseksi. Siksi resurssien lisääminen on tärkeää. Kunnan tasolla on tehty todella isoa ja arvokasta työtä koulujen toiminnan ja oppimisen mahdollistamiseksi annetuilla reunaehdoilla.”

